



Sozdar Mîdî (Dr. E Xelîl)

Tîrêjên Çarşembê

Xelek – 1

Pîroziya Çarşembê di kultura Kurdî da

Gel û Cultur:

Dar li ser kokên xwe radibin, gel jî li ser kulturê xwe serî hildidin, gelê ku dest ji kuturê xwe beradide tê rûxandin. Û tevî ku aşên dagîrkeran bi hêz û xusar bûn, pir gel hêran û pişaftin, ew ji kulturên wan kirin, lê nikarîbûn netewa kurd bihêrana, ma kîjan aşa dikare ciyayên Zagros û Toros bihêre? Ma bêjînga kîjan dagîrkerî dikare tava Yezdanê gewre ji ber cavan rake?

Erê, wek zimboleka kulturî, min pejirand ku ev zincîra nivîsandinê bi navê (*Tîrêjên Çarşembê*) be; da bidim xuyan ku em li ser koka xwe ne, em nehatine pişaftin, em hîn jî bi nasnameya xwe va girêdayine, û min dît a baş ewe ku **Roja Çarşembê** mijara xeleka yekem be, û em bersiva va pirsê bidin: Gelo ma ti taybetmendiya Çarşembê di cultura me da heye?

Tê zanîn ku roja Şemiyê roja pîroze li ba cihûan, kar têda qedexene, wena di pirtûka Tewrat da hatiy gotin⁽¹⁾. Yekşem jî roja pîroze li ba kiristyanan, ew bawer dikin ku pêxember Îsa têda ji gornê rbû ye⁽²⁾, lê ez dibînim ku têkeliya pîroziya roja Yekşemê bi ola Misraî va heye, lewma bi zimanê inglîzî jêra dibêjin (Sunday); wate: Roja royê.

În jî roja pîroze li ba misilmanan, têda derin nimêja Inê, lê hîn berî Islametiyê jî În rojeka pîroz bû li ba ereban, serdarekî bi nave Keib bin Luey (كعب بن لؤي) êla Qureyş (قُرَيْش) li şarê Mekke yê di wê rojê da dicivand û xutbe dida⁽³⁾.

Çarşembe di cultura me da:

Di cultura me ya olî da jî damarên Çarşembê kûrin, bermayên xwe di ola êzdayetiyê da mane, sala kurdên êzdî di Çarşemba yekem da ji heyva Nîsanê dest pê dike, êzdî bawer dikin ku Xweda di roja Çarşembê da melek **Mîkaîl** (Şê Abubekr) afirandiye, ev roja bi navê **Çarşemba Sor** tê naskirin, û hêjayî gotinêye ku Çarşemba yekem ji heyva Nîsanê li ba gelê Somer jî pîroz bû, vêra digotun (Ekîto)⁽⁴⁾, me di hin lêkolînan da gotibû ku têkeliyên nicadî û çandî di navbera Someran û pêşiyên me da hene, ev belgeya Çarşembê va têkeliyê diçespîne.

Lê mixabin Farisan- wek rewîştê xwe di dîrokê da- pîrê kultura gelên Arî, di nav da jî cultura kurdan, kirin kultura xwe, û damxa bavpîrên xwe li ser danîn; **Firdewsî** dibêje ku padîşayê faris **Hoşeng** di roja Çarşembê da agir bi dsest xwe xist; lewma bû rojeka pîroz⁽⁵⁾.

Ji aliyê xwe da, ez dibînim ku jimar çar di kultura kurdan da girînge, damarên xwe di mitolociyay me ya misra- şemsanî da kûrin, eva berî zerdeştîyê bi gelek sedsalan mitolociya gelên Arî bû, zimbola xwe xaceka her çar perrên xwe wekhev bûn, ew çar perran jî ji hêlekê da zimbola çar hêmanên gerdûnêne (ar, ba, xak, av), û ji hêla dî da jî zimbola çar aliyên cîhanêne (rojhilat, rojava, bakur, başûr), bi gotinka dî: ev xaca zimbola yekrêziya her çar bingehan û her çar aliyên e.

Başê, gelo ma ti diyardeyên pêroziya roja Çarşembê di jiyana me ya rojane da mane? Erê, ezê hin diyardeyan ji devera *Efrînê*, (*Ciyayê Kurmênc*) li Rojavayê Kurdistanê, pêşkêş bikim.

Hin diyardeyên Çarşembê:

- Li gundê me (*Kurzêl*) dapîrên me nedixwestin rojê Çarşembê kinc werin şuştin, ev diyardeya rexnevan mamoste *Heyder Omer* jî, ê ku ji devera Efrîne, ji min ra çespan.

- Çaxa ez bicûk, û ez bi serêşê diketim, daya min ez sibeha Çarşembê dibirim ba pîra *Zênehem*, va pîrê hinek xalî ji binê sêla nê bi pêciya xwe radikir, û xaçeka perrên xwe wekhev li eniya min neqşdikir, û hin lava (dua دعاء) jî bi hêdî digotin.

- Serdarê (mixtarê) gundê me nexweşiya bayênigan (*عزق النساء*) dibirî, sibeha Çarşembê nexweş dibire pesarekî li tenîştê gund, û koka çawirekê (nave xwe ne di bîriya min da ye) dikola, agir bi damaran dixst, û dûman bi ser nexwêş da beradida.

• Caxa em zarî, her sibeheka Çarşembê, min didît hin pîrekên gundê me, û pîrekin ji *Ciyayê Şêrewan*, li ba dareka bicûk navê xwe (Darpaçik) bû, li ser rêya gundê me û *Efrinê*, radiwestiyan, hin paçikên rengereng bi şaxên darê dixistin, û hin xwastek jî digotin.

Ez bawer dikim ku ev diyardeyana li hin deverên Kurdistanê ên dî jî hebin, bi taybetî jî li ba kurdên êzdî, helbet ev diyardeyana ne bê bingehin, ew ji bermayên pîroziya Çarşembê di cultura me da ne.



الصليب الميثرائي في (نقش رستم)

Bi rastî, ev pîroziya roja Çarşembê di çanda arî ya ewrupî da jî ma ye, lê bi rengekî kiristyanî; mabesta min sêrêmoniya (*Çarşembeya xaliyê*) ye, bi inglîzî (*Ash Wednesday*), ev roja destpêka (rojiya mezin)e li ba kiristyanên katolik, kiristyan di va rojê da diherin kenîşte yê, li sêrêmoniyê amade dibin, keşîş (metran) bi xaliyê xaçekê li eniyê her yekî ji wan wan neqş dike.



Ma pîra *Zênehem* û mitran ne ji cultureka hevbeş vedixwarin?

Û çî dibe bila bibe, dîvê Kurdistan rizgar bibe!

Çarşembe: 1 – 4 – 2015

Jêder:

¹ - Tewrat, sifra derketin, eshah 31, ayet 15

² - Incîla Luqa, , eshah 24, ayet 7.

-
- ³ -Ditlif Nilson: dîroka erebî a kevin, rû 198. Circis Dawûd: olên ereban berî islamê, rû 337.
- ⁴ - Lêdî Duror: Tawus melekê êzdiyan, rû 68. Hary sagz: Gewreya Aşûr, rû 309.
- ⁵ - Corc Ro: Iraqa kevin, rû 148. Emîn Ebdilmecîd Bedewî: gerek di şahnameyê da, rû 38-39.